

Political Hermeneutic Analysis of the Stories

"The Woman of Many" and "The Children of the People"

Written by Jalal Al-Ahmad Based on Frederick Jameson's Theory

Faezeh Arab Yousefabadi¹

1. Corresponding Author, Department of Persian Language & Literature, Faculty of Literature & Human Sciences, University of Zabol, Zabol, Iran. E-mail: famoarab@uoz.ac.ir

Article Info

Article Type:
Research Article

Article History:

Received:
26, March, 2025

In Revised form:
28, July, 2025

Accepted:
10, August, 2025

Published Online:
11, September,
2025

Keywords:
Cultural Memory,
Gender
Domination,
Polyphony, Social
Representation,
Commodification.

Abstract

One of the prominent features of committed literature is its reflection of power relations and domination within the social context. In this regard, Zan-e Ziadi (The Superfluous Woman) and Bacheh Mardom (Somebody Else's Child) by Jalal Al-e Ahmad, as texts depicting various aspects of gender, economic, and social oppression, merit a hermeneutic analysis. This study employs Fredric Jameson's political hermeneutics to examine how structural inequalities are represented in these two works. Jameson's theory, with its emphasis on the relationship between texts and ideological structures, enables a critical reading of these stories. This research follows a qualitative and comparative textual analysis. The primary objective is to investigate the reproduction of social domination in these narratives and to explain the role of cultural memory in sustaining female subjugation. The findings indicate that in Zan-e Ziadi, patriarchal dominance leads to the woman's social exclusion and identity loss, whereas in Bacheh Mardom, economic and capitalist structures commodify motherhood, stripping it of its traditional meaning. Moreover, both stories, by incorporating polyphonic and conflicting discourses, highlight tensions between tradition and modernity and illustrate how cultural memory perpetuates the cycle of female oppression. Thus, this study argues that Al-e Ahmad, through a critical narrative, portrays women's subjugation not as an individual experience but as a product of historical and social structures.

Cite this The Author: Arab Yousefabadi, F. (2025). "Political Hermeneutic Analysis of the Stories "The Woman of Many" and "The Children of the People" Written by Jalal Al-Ahmad Based on Frederick Jameson's Theory". *Literary Criticism and Rhetoric*, Vol 14, Issue 2, Ser.No. 38, Summer, (45-66).
DOI:10.22059/jlcr.2025.392584.2052

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

1. Introduction

Contemporary Iranian fiction, particularly from the latter half of the 14th century AH, has served as a critical medium for reflecting social crises and structural inequalities. Writers such as Sadeq Chubak, Bozorg Alavi, and Jalal Al-e Ahmad have vividly portrayed the lives of the marginalized, the precarious status of women, and the deep-seated class and cultural divides within Iranian society. Among them, Jalal Al-e Ahmad stands out for his unique blend of colloquial language, bitter irony, and realist narrative, crafting works that not only mirror social realities but also articulate his intellectual concerns regarding domination, injustice, and institutionalized marginalization. His stories, notably *The Surplus Woman* and *Other People's Child*, exemplify this approach, focusing on women as silent subjects trapped within patriarchal, traditional, and economic structures, often experiencing tragic and inescapable fates. This study aims to explore how these two stories, through the lens of Fredric Jameson's political hermeneutics, reproduce and critique social and gender domination. The primary research question is: How do *The Surplus Woman* and *Other People's Child* reflect the mechanisms of social and cultural domination over women? The objective is to analyze the representation of gendered and social power dynamics, highlighting how cultural memory, historical suppression, and the commodification of female identity in socio-economic systems reveal structural inequalities. Additionally, the study seeks to uncover the impact of socio-economic transformations on women's destinies in these narratives.

2. Discussion and Analysis

The analysis employs a qualitative and comparative approach, grounded in Fredric Jameson's political hermeneutics, to examine how *The Surplus Woman* and *Other People's Child* depict structures of domination. In *The Surplus Woman*, the narrative centers on a divorced, isolated woman lacking social agency and physical beauty, who, due to poverty and familial vulnerability, enters an unsuccessful marriage only to be rejected as "surplus." Her lack of voice, decision-making power, and ownership over her identity underscores her subjugation within a patriarchal system. Similarly, *Other People's Child* portrays a young mother forced to abandon her child to preserve a second marriage, highlighting the intersection of economic and social pressures. Both stories utilize first-person or limited omniscient narration, vivid characterization, and realistic settings to connect individual female experiences to broader social and historical contexts. Jameson's framework enables a deeper exploration of the ideological, historical, and social structures embedded in the texts, revealing how Al-e Ahmad's narratives reflect the contradictions of 1950s and 1960s Iran—a period marked by patriarchal dominance and political instability. The stories expose how cultural memory perpetuates gendered oppression, with women's identities reduced to economic or instrumental roles within traditional and modernizing frameworks. The concept of polyphony, as seen in the conflicting discourses of traditional female subjugation and emerging resistance, further enriches the analysis, illustrating ideological tensions within Iranian society.

3. Conclusion

The findings indicate that *The Surplus Woman* and *Other People's Child* portray women's marginalization not as isolated incidents but as products of a broader social order. In *The Surplus Woman*, gender domination is evident in the protagonist's exclusion from familial and

social structures, while *Other People's Child* highlights economic and social domination, particularly through the commodification of familial roles under capitalist influences. Both stories critique the reduction of sacred roles, such as motherhood, to economic utilities, reflecting the detrimental impact of socio-economic changes on human values. The narratives also underscore the tension between traditional values and modernizing forces, which exacerbates women's challenges. Through polyphonic discourses, Al-e Ahmad captures the ideological and class-based conflicts of his time, with women's voices—though suppressed—emerging as sites of resistance. Cultural memory, as depicted in both stories, reinforces patriarchal norms, trapping women in cycles of exclusion and suppression. By portraying these recurring fates, Al-e Ahmad not only narrates the past but also critiques its ongoing reproduction, highlighting the enduring struggles of Iranian women within oppressive social

تحلیل هرمنوتیک سیاسی داستان‌های زن زیادی و بچه مردم نوشته جلال آل احمد بر اساس نظریه فردریک جیمسون

فائزه عرب یوسف آبادی^۱

۱. نویسنده مسئول، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه زابل، زابل، ایران. رایانامه: famoarab@uoz.ac.ir

اطلاعات مقاله	چکیده
نوع مقاله: علمی- پژوهشی	یکی از ویژگی‌های برجسته ادبیات متعهد، بازتاب مناسب قدرت و سلطه در بستر اجتماعی است. در این راستا، داستان‌های زن زیادی و بچه مردم از جلال آل احمد، به عنوان متونی که ابعاد مختلف سلطه جنسیتی، اقتصادی و اجتماعی را به تصویر می‌کشند، شایسته تحلیل هرمنوتیکی هستند. این پژوهش با بهره‌گیری از هرمنوتیک سیاسی فردریک جیمسون، به بررسی چگونگی بازنمایی نابرابری‌های ساختاری در این دو اثر می‌پردازد. نظریه جیمسون به دلیل تأکید بر رابطه میان متن و ساختارهای ایدئولوژیک، امکان خوانشی انتقادی از این داستان‌ها را فراهم می‌آورد. روش پژوهش، تحلیل کیفی و تطبیقی بر اساس خوانش انتقادی متن است. هدف اصلی، بررسی چگونگی بازتولید سلطه اجتماعی در این داستان‌ها و تبیین نقش حافظه فرهنگی در استمرار فرودستی زنان است. یافته‌ها نشان می‌دهد که در زن زیادی، سلطه مردسالارانه منجر به طرد اجتماعی زن و بی‌هویتی او می‌شود، در حالی که در بچه مردم، سلطه اقتصادی و سرمایه‌داری، مادری را از معنای سنتی تهی کرده و به امری کالایی تبدیل می‌کند. همچنین، این داستان‌ها با ایجاد گفتمان‌های متضاد و چندآوا، تنش‌های میان سنت و مدرنیته را برجسته ساخته و نشان می‌دهند که حافظه فرهنگی، چگونه چرخه سرکوب زنان را بازتولید می‌کند. بدین ترتیب، این پژوهش نشان می‌دهد که آل احمد، با روایتی انتقادی، فرودستی زنان را نه امری فردی، بلکه محصول ساختارهای تاریخی و اجتماعی می‌داند.
تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۰۱/۰۶	
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۰۵/۱۶	
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۵/۱۹	
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۲۰	
واژه‌های کلیدی: بازنمایی اجتماعی، چندآوایی، حافظه فرهنگی، سلطه جنسیتی، کالایی‌شدن.	

استاد: عرب یوسف آبادی، فائزه (۱۴۰۴). «تحلیل هرمنوتیک سیاسی داستان‌های زن زیادی و بچه مردم نوشته جلال آل احمد بر اساس نظریه فردریک جیمسون». پژوهش‌نامه نقد ادبی و بلاغت، دوره ۱۴، شماره ۲۱، شماره پیاپی ۳۸، (۴۵-۶۶). DOI:10.22059/jlcr.2025.392584.2052

© نویسندگان.

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

ادبیات داستانی معاصر ایران؛ به‌ویژه از نیمه دوم قرن چهاردهم هجری، به عرصه‌ای برای بازنمایی بحران‌های اجتماعی و نابرابری‌های ساختاری تبدیل شد. نویسندگانی چون: صادق چوبک، بزرگ علوی و جلال آل احمد، به تصویر زندگی طبقات فرودست، موقعیت‌های متزلزل زنان و شکاف‌های طبقاتی و فرهنگی در بطن جامعه پرداختند. در این میان، جلال آل احمد، با تلفیق زبان محاوره، طنز تلخ و روایتی واقع‌گرایانه، آثاری پدید آورد که هم بازتاب‌دهنده واقعیت‌های اجتماعی هستند و هم حاوی دغدغه‌های فکری نویسنده درباره سلطه، بی‌عدالتی و فرودستی نهادینه‌شده در جامعه ایرانی. آل احمد با تأثیرپذیری از ادبیات متعهد و در پیوند با تجربه‌های زیسته نسل خود، کوشید ادبیات را به ابزاری برای نقد نظم اجتماعی تبدیل کند (اکبری، ۱۳۸۶: ۵۲). نثر او ساده، بی‌پیرایه و نزدیک به زبان مردم کوچه و بازار است که با همین سادگی، ساختارهای پیچیده‌ای از سلطه جنسیتی، مناسبات طبقاتی و حافظه جمعی را بازمی‌نمایاند (مردانی، ۱۳۹۳: ۶۸). آثار داستانی او؛ به‌ویژه زن زیادی و بچه مردم، نمونه‌های برجسته‌ای از این گرایش هستند که در آن‌ها، زنان به‌مثابه سوژه‌های خاموش در بطن ساختارهای مردسالار، سنتی و اقتصادی، موقعیتی تراژیک و اغلب بی‌راه نجات را تجربه می‌کنند. در داستان زن زیادی، روایت از زبان زنی منزوی و فاقد جایگاه اجتماعی و زیبایی‌ظاهری است که به دلیل فقر مالی و بی‌پناهی خانوادگی، درگیر ازدواجی نافرجام می‌شود و سپس به‌عنوان «زائد» از خانواده و جامعه طرد می‌گردد. این زن، در سراسر داستان، فاقد صدا، قدرت تصمیم‌گیری و حتی حق مالکیت بر هویت خویش است. در داستان بچه مردم نیز، مادری جوان و درمانده، برای حفظ ازدواج دوم خود، ناچار می‌شود کودک خردسال خویش را در میدان شهر رها کند. این دو داستان، موقعیتی واحد را به تصویر می‌کشند که عبارت است از: زن، به‌عنوان سوژه اجتماعی، در برابر قدرت مردانه که این نسبت دچار اختلال شود و حذف، طرد یا کالایی‌سازی موقعین فرودست را به دنبال دارد. در هر دو داستان آل احمد با مهارت در شخصیت‌پردازی، فضا‌سازی واقع‌گرایانه و بهره‌گیری از روایت اول‌شخص یا دانای محدود، تجربه‌های زیسته زنان فرودست را از ورای لایه‌های فردی به عرصه اجتماعی و تاریخی پیوند می‌دهد (اسحاقیان، ۱۳۹۳: ۶۸). تحلیل این داستان‌ها با تکیه بر نظریه هرمنوتیک سیاسی^۱ فردریک جیمسون^۲ امکان آن را فراهم می‌کند تا از سطح تحلیل مضمونی و تجربی فراتر رفته،

به ساختارهای عمیق ایدئولوژیک، تاریخی و اجتماعی نهفته در متن دست یابیم. با اتکا به این رویکرد، می‌توان داستان‌های آل احمد را چونان بازتابی از تضادهای جامعه ایران دهه‌های ۱۳۳۰ و ۱۳۴۰ در نظر گرفت؛ دورانی که در آن، سلطه مردسالارانه و بی‌ثباتی سیاسی، ساختارهایی شکننده و نابرابر پدید آوردند.

پژوهش بر پایه این پرسش اصلی شکل گرفت که چگونه داستان‌های زن زیادی و بچه مردم اثر جلال آل احمد، با استفاده از مؤلفه‌های هرمنوتیک سیاسی فردریک جیمسون، بازتولید سلطه اجتماعی و فرهنگی بر زنان را نشان می‌دهند؟ هدف در این پژوهش بررسی نحوه بازنمایی سلطه اجتماعی و جنسیتی در داستان‌های زن زیادی و بچه مردم است تا نشان داده شود چگونه این داستان‌ها از طریق مؤلفه‌هایی چون حافظه فرهنگی، بازتولید تاریخی سرکوب زنان و تبدیل شدن هویت زنانه به ابزاری در نظام اجتماعی و اقتصادی، نابرابری‌های ساختاری را منعکس می‌کنند. همچنین، این پژوهش می‌کوشد تأثیر تغییرات اجتماعی و اقتصادی را بر سرنوشت زنان در این آثار آشکار سازد.

این پژوهش با رویکرد کیفی و تطبیقی انجام شده است و بر اساس هرمنوتیک سیاسی فردریک جیمسون، نحوه بازنمایی ساختارهای سلطه در دو داستان زن زیادی و بچه مردم را بررسی می‌کند. روش پژوهش تفسیری-انتقادی است و از تحلیل متون برای شناسایی سازوکارهای سلطه و چگونگی بازتولید آن در بستر تاریخی و اجتماعی بهره می‌گیرد. داده‌های پژوهش از متن داستان‌ها استخراج شده و در چارچوب نظری جیمسون تحلیل می‌شوند تا نشان داده شود که چگونه این آثار، ایدئولوژی‌های مسلط را بازتاب می‌دهند.

نتایج اولیه حاکی از آن است که داستان‌های زن زیادی و بچه مردم فرودستی زنان را نه به‌عنوان امری فردی، بلکه به‌عنوان بخشی از یک نظم اجتماعی بازتولید می‌کنند. این آثار نشان می‌دهند که چگونه نظام‌های اجتماعی و اقتصادی، با استفاده از حافظه فرهنگی و ساختارهای تثبیت‌شده، موقعیت زنان را در چرخه‌ای از طرد و سرکوب نگاه می‌دارند.

خلاصه‌ی داستان زن زیادی:

داستان زن زیادی از جلال آل احمد، روایت زنی مطلقه، منزوی و بی‌پناه است که در جامعه‌ای مردسالار، فاقد صدا و هویت مستقل است. او تا سن ۳۴ سالگی به سبب کچل بودن و فقر مالی ازدواج نکرده است و پس از ازدواج با مردی مذهبی‌نما، در خانه‌ای زندگی می‌کند که در آن طرد و تحقیر می‌شود. شوهرش که در محضر کار می‌کند و «همه راه و چاه را بلد است»،

پس از چند روز معاشرت، این زن را بدون هیچ حمایتی به خانه مادرش بازمی‌گرداند و با وجود التماس فراوان زن حاضر به برگرداندن او به منزل نمی‌شود. راوی داستان، خود این زن است؛ زنی که در درون روایت، از فشار مادرشوهر، نبود جایگاه اجتماعی، بیگانگی با شوهر و نداشتن پناهی واقعی سخن می‌گوید. جمله «تو زیادی هستی، برو پی کارت» آغاز طرد نهایی او از خانه و خانواده است. این زن، در نظامی که هویت او تنها در نسبت با مرد تعریف می‌شود، پس از چند روز معاشرت با همسرش به موجودی زائد تبدیل شده است. آل احمد در این داستان، با بهره‌گیری از نثر گفتاری، زبان ساده و شخصیت‌پردازی دقیق، چهره‌ای تکان‌دهنده از فرودستی زن با اندکی از نقص ظاهری در ساختار قدرت مردانه ارائه می‌کند.

خلاصه‌ی داستان بچه مردم:

داستان بچه مردم با جمله‌ای آغاز می‌شود که از زبان زن داستان مخاطب را مستقیم با اصل داستان آشنا می‌کند: «خوب من چه می‌توانستم بکنم؟ شوهرم حاضر نبود مرا با بچه نگه دارد...». این روایت سرد، تلخ و بی‌رحمانه، تصویری از زنی گرفتار در چرخه‌ای از فقر، سلطه و بی‌هویتی است که سر اجبار، به نقش خود به‌عنوان مادر پشت می‌کند. آل احمد در این داستان، نظام خانواده، اخلاق و سلطه را در قالبی کاملاً بی‌پیرایه نقد می‌کند.

در این داستان زنی که از شوهر اول خود جدا شده است و کودکی سه‌ساله دارد، پس از ازدواج مجدد با مردی بی‌احساس، ناگزیر می‌شود کودک خود را در میدان شهر رها کند. داستان، روایتی تدریجی از بحران درونی زن است؛ زنی که میان حفظ ازدواج جدید و مادری خویش، باید یکی را فدا کند. تلاش او برای بردن کودک به شیرخوارگاه یا دارالایتام، با واهمه از آبروریزی و قضاوت اجتماعی ناکام می‌ماند. درنهایت، زن کودک را در گوشه‌ای از میدان رها می‌کند و نگاه آخر کودک، چنان سنگین است که تمام روایت را تحت‌الشعاع قرار می‌دهد.

۱-۱. پیشینه پژوهش

آثار داستانی جلال آل احمد، به سبب توانمندی برجسته در بازنمایی تنش‌های اجتماعی، روان‌شناختی و فرهنگی، کانون توجه پژوهش‌های متعددی قرار گرفته است؛ از جمله: مقاله‌ای با عنوان «تحلیل داستان زن زیادی از جلال آل احمد با استفاده از نظریه شالوده‌شکنی ژاک دریدا» (۱۴۰۳) نوشته علیرضا نبی‌لو و مریم هامون گرد که به نقد و بررسی ابعاد مختلف داستان می‌پردازد و بر کاربرد نظریه شالوده‌شکنی در تحلیل آثار ادبی تأکید می‌کند.

مقاله‌ای نیز با عنوان «بررسی مباحث اجتماعی در آثار جلال آل احمد» (۱۳۹۸) نوشته پریسا احمدپور و خدابخش اسداللهی موجود است که گفتمان اجتماعی در «بچه مردم» را از منظری

جامعه‌شناختی کاویده و بر بازنمایی نابرابری‌های طبقاتی و فشارهای اقتصادی تأکید ورزیده‌اند. با این حال، تحلیل مذکور در سطح مضمونی متوقف شده و از نفوذ به لایه‌های نشانه‌شناختی یا تفسیرشناختی ناتوان مانده است؛ امری که نیاز به رویکردی جامع‌تر را نمایان می‌سازد.

پژوهش دیگر مقاله‌ای است با عنوان «روایت‌شناسی داستان بچه مردم جلال آل احمد» (۱۳۹۷) نوشته محمدرضا حاجی آقابابایی و نرگس صالحی که نویسندگان با بهره‌گیری از نظریه روایت‌شناسی ژرار ژنت به تحلیل ساختاری و معنایی داستان بچه مردم از جلال آل پرداخته‌اند که از لحاظ روش نظری و نتایج با پژوهش حاضر متفاوت است.

در کنار این مطالعات، پژوهش‌های فارسی‌زبان درباره نظریه‌های فردریک جیمسون نیز شایان توجه‌اند؛ از جمله: مقاله‌ای با عنوان «تک‌گویی نمایشی و مقاومت سیاسی: خوانشی جیمسونی از رمان بنیادگرایی ملول» (۱۴۰۲) نوشته امیر ریاحی نوری و رویا الهی که به بررسی رمان «بنیادگرایی ملول» اثر محسن حامد از منظر نظریه‌های جیمسون می‌پردازد. نویسندگان با تحلیل مفاهیم مقاومت و هویت در این رمان، تلاش می‌کنند تا نشان دهند که چگونه این اثر می‌تواند به نقد اجتماعی و سیاسی معاصر کمک کند. این پژوهش به‌ویژه در کشف تعاملات پیچیده میان فرهنگ، سیاست و هویت ارزشمند است.

پژوهش دیگر مقاله‌ای است با عنوان «روش‌شناسی هرمنوتیک سیاسی در سبک جستارنویسی فردریک جیمسون» (۱۴۰۰) نوشته حسین صافی پیرلوجه که به بررسی روش‌شناسی هرمنوتیک سیاسی در جستارنویسی‌های جیمسون می‌پردازد و سعی دارد تا نشان دهد که چگونه این روش‌شناسی می‌تواند به تحلیل نقد ادبی و اجتماعی کمک کند. صافی پیرلوجه با ارائه مثال‌هایی از آثار جیمسون، به بررسی رویکردهای هرمنوتیکی او می‌پردازد و ضرورت استفاده از این روش‌شناسی را در تحلیل متون فرهنگی و ادبی نشان می‌دهد.

پژوهش دیگر مقاله‌ای است با عنوان «خوانش پسامدرنی آثار هنری بر اساس آرای فردریک جیمسون با تمرکز بر مجموعه هیچ پرویز تناولی (دهه‌های ۱۳۴۰-۱۳۸۰ ه.ش)» (۱۳۹۶) نوشته رهبرنیا و کشمیری که به بررسی آثار پرویز تناولی با استفاده از نظریه‌های پسامدرنی جیمسون می‌پردازد. نویسندگان سعی دارند تا تأثیرات پسامدرنیسم را در هنر معاصر ایران به نمایش

بگذارند و نحوه تعامل هنر و نظریه‌های جیمسون را مورد بررسی قرار دهند. این مقاله می‌تواند به درک عمیق‌تری از پیوندهای نظریه و عمل هنری در ایران کمک کند.

پیشینه فوق به خوبی نشان دهنده این حقیقت است که تاکنون هیچ پژوهشی از منظر پژوهش حاضر به دو داستان زن زیادی و بچه مردم نپرداخته است و مقاله حاضر نخستین پژوهشی است که از منظر هرمنوتیک سیاسی فردریک جیمسون و تنش‌های طبقاتی به داستان‌های زن زیادی و بچه مردم نوشته جلال آل احمد می‌پردازد.

۲. بحث و بررسی

فردریک جیمسون، یکی از نظریه‌پردازان برجسته فرهنگ و ادبیات معاصر، نظریات خود را در خصوص هرمنوتیک سیاسی و تحلیل فرهنگی در دهه‌های ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ توسعه داد. او در حوزه هرمنوتیک سیاسی به بررسی عمیق و تحلیلی متون فرهنگی و ادبی می‌پردازد و تأکید می‌کند که هر متن، علاوه بر این که حامل معانی خاص خود است، تحت تأثیر نیروهای اجتماعی و سیاسی نیز قرار دارد. جیمسون معتقد است که برای درک درست هر متن، باید آن را در زمینه تاریخی و اجتماعی خود تفسیر کنیم تا به معنای عمیق‌تری از تأثیرات آن برسیم (Jameson, 1984: 57).

هرمنوتیک سیاسی، به عنوان تفسیر متون فرهنگی از منظر نیروهای اجتماعی و سیاسی، به ما این امکان را می‌دهد که ارتباط میان فرهنگ و قدرت را درک کنیم. جیمسون به وضوح بیان می‌کند که متون فرهنگی، به ویژه آثار ادبی، هم حامل معانی و هم متأثر از روابط پیچیده اجتماعی و سیاسی قرار دارند. او بر این نکته تأکید دارد که تحلیل هرمنوتیکی این متون، ما را قادر می‌سازد تا ساختارهای قدرت و منافع نهفته در آن‌ها را شناسایی کنیم (Jameson, 1984: 62).

در دنیای معاصر، فرهنگ به عنوان ابزاری برای تفسیر و تولید معانی در خدمت منافع اقتصادی و سیاسی عمل می‌کند. این مفهوم به ویژه در هنر و ادبیات ملموس است، جایی که آثار فرهنگی می‌توانند هم به عنوان ابزاری برای مقاومت در برابر قدرت‌های حاکم و هم به عنوان وسیله‌ای برای تأیید وضعیت موجود عمل کنند. جیمسون در آثار خود به بررسی چگونگی شکل‌گیری معانی در متون ادبی و تأثیر آن‌ها بر تفکر سیاسی و بالعکس می‌پردازد و خاطرنشان می‌کند که تحلیل هرمنوتیکی می‌تواند ما را به درک بهتری از هویت‌های فرهنگی و سیاسی برساند (Jameson, 1981: 45).

او بر اهمیت بازخوانی تاریخ و متن تأکید دارد و بیان می‌کند که این بازخوانی می‌تواند نقاط ضعف و قوت سیستم‌های قدرت را برای ما نمایان کند و به ما کمک کند تا به درک بهتری از روابط میان فرهنگ و قدرت دست یابیم (Jameson, 1990: 78). هرمنوتیک سیاسی جیمسون به ما یادآوری می‌کند که متون فرهنگی در هر شکل و قالبی نمی‌توانند از بافت سیاسی و اجتماعی خود جدا شوند. این دیدگاه، ضرورت توجه به زمینه‌های تاریخی و اجتماعی را در تحلیل‌های فرهنگی و ادبی نشان می‌دهد و به ما امکان می‌دهد تا روابط پیچیده میان فرهنگ و قدرت را درک کنیم. در ادامه با معرفی مؤلفه‌های این نظریه به بازتابانی مصادیق آن در دو داستان زن زیادی و بچه مردم می‌پردازیم:

۲-۱. سلطه

فردریک جیمسون با ارائه مفهوم سلطه بر این نکته تأکید می‌کند که «هر متن، حتی آن‌هایی که در ظاهر غیرسیاسی به نظر می‌رسند، در لایه‌های زیرین خود حامل ایدئولوژی و سازوکارهای سلطه است» (جیمسون، ۱۴۰۱: ۲۷). این رویکرد که با نظریه‌های مارکسیستی در پیوند است، ما را بر آن می‌دارد که داستان‌های زن زیادی و بچه مردم را به‌عنوان گواهی بر سلطه ایدئولوژیک و بازتولید روابط قدرت در جامعه ایران دهه ۱۳۳۰ و ۱۳۴۰ تحلیل کنیم. آل احمد در این دو اثر، نشان می‌دهد که چگونه نهادهای اجتماعی، از جمله خانواده و اقتصاد، ابزارهایی برای تحمیل سلطه و حفظ هژمونی^۳ طبقات و گروه‌های مسلط هستند.

از منظر مؤلفه سلطه در هر دو داستان زن زیادی و بچه مردم، آل احمد تصویری از سوژه‌ای درگیر با سلطه اجتماعی ارائه می‌دهد که در آن زنان در موقعیت‌های شکننده‌ای قرار گرفته‌اند. سلطه موجود در این متون در ساختار روایی و دیالوگ‌های شخصیت‌ها نهفته است و در لایه‌های زیرین روایت، انقیاد جنسیتی و ساختارهای قدرت برای زنان را منعکس می‌کند.

در زن زیادی، زن قهرمان داستان در جایگاهی متزلزل قرار دارد؛ او نه عضوی پذیرفته‌شده از خانواده است و نه عاملی تأثیرگذار در تصمیمات زندگی خود. جمله‌ای که از زبان شخصیت اصلی بیان می‌شود، نشانه‌ای روشن از موقعیت او در ساختار قدرت است: «هرچه بود به هر حال این زن‌ها بودند که بار زندگی را به دوش می‌کشیدند و آخر سر هم چیزی نصیبشان نمی‌شد.» (آل احمد، ۱۳۴۲: ۳۵). این جمله به‌وضوح نشان می‌دهد که زنان در نظام اجتماعی آن زمان، به‌رغم

ایفای نقش اساسی در ساختار خانواده، فاقد حق تصمیم‌گیری و استقلال اقتصادی بودند. در این داستان زن‌ها نه به‌عنوان اعضای مستقل و دارای حقوق، بلکه به‌عنوان نیروهای کار خانگی بدون دستمزد به تصویر کشیده می‌شوند که سهمی از قدرت ندارند. ایدئولوژی مردسالارانه، زنان را از مشارکت در تصمیم‌گیری‌های بنیادین زندگی محروم کرده و آنان را به سطح نیروهای مطیع و فرودست تقلیل داده است.

از سوی دیگر، در «بچه مردم»، این مؤلفه از طریق نمایش ناتوانی زن در حفظ فرزند خود آشکار می‌شود. مادر مجبور می‌شود کودک را ترک کند؛ زیرا همسر جدیدش که نماینده‌ای از ساختار مردسالاری است، او را وادار به انجام این کار می‌کند (آل احمد، ۱۳۴۵: ۶۱).

آل احمد در هر دو داستان، وضعیت زنانی را ترسیم می‌کند که تحت فشار اجتماعی، مجبور به پذیرش سرنوشت خود هستند. در زن زیادی، شخصیت اصلی به معنای واقعی کلمه یک «اضافی» است؛ نه به‌عنوان همسر پذیرفته می‌شود و نه خانواده‌اش برای او جایگاهی قائل است. او پس از سال‌ها زندگی از زبان همسرش این جمله را می‌شنود: «تو زیادی هستی، برو پی کارت» (آل احمد، ۱۳۴۲: ۴۷). در این جمله، زن به وضوح به حاشیه رانده شده و از سوی سیستم مردسالارانه حذف می‌شود. این عبارت، علاوه بر این که بیانگر حذف فیزیکی زن از خانه است، نمایانگر بیگانگی کامل او از نظامی اجتماعی است که دیگر او را نمی‌پذیرد. شخصیت این زن، به دلیل نداشتن حمایت کافی از جانب خانواده پدر و همسر، به سطح یک فرد بی‌قدرت در نظام خانوادگی تقلیل می‌یابد. مرد این داستان که از امتیاز اقتصادی بیشتری برخوردار است، علاوه بر این که سلطه خود را بر زن اعمال می‌کند، به طور مستقیم، سرنوشت او را کنترل می‌کند. جایی از این داستان، این زن می‌گوید:

«تو زندگی زناشویی فقط یکی از ما نان‌آور است و دیگری باید تابع باشد» (آل احمد، ۱۳۴۲: ۴۳).

این جمله، به وضوح نشان می‌دهد که طبقه مسلط، از طریق کنترل ابزارهای تولید، قدرت خود را بر طبقات پایین‌تر تحمیل می‌کند. در این داستان، شخصیت زن داستان، با درک جایگاه خود در جامعه، چنین می‌گوید: «زن که باشی، اول به پدرت تعلق داری، بعد به شوهرت، بعد اگر خیلی خوش‌شانس باشی، به پسرت» (آل احمد، ۱۳۴۲: ۵۵).

این جمله به وضوح نشان می‌دهد که در جامعه‌ای که آل احمد آن را توصیف می‌کند، زنان هرگز مالک هویت خود نیستند؛ آن‌ها پیوسته در مالکیت دیگران قرار دارند، خواه پدر، خواه همسر و خواه فرزند. این وابستگی هویتی، همان مفهومی است که نانسی فریزر^۴ در تحلیل خود از سرمایه‌داری و جنسیت، تحت عنوان «اقتصاد مراقبتی»^۵ مطرح می‌کند، یعنی اقتصادی که در آن زنان تنها در نسبت با دیگران تعریف می‌شوند و استقلال فردی آن‌ها فاقد معناست (Fraser, 2013: 234).

در بچه مردم، علاوه بر این که قربانی سلطه شوهر است، به طور ناخودآگاه به مجری این سلطه تبدیل می‌شود؛ زیرا با ترک کودک و رها کردن او در نقطه‌ای شلوغ از شهر، در جهت تحکیم نظم مردسالارانه گام برمی‌دارد. این مادر پس از ترک کودک، به احساس گناهی دچار می‌شود که در لحن روایت نیز منعکس شده است: «عجب نگاهی بود!» (آل احمد، ۱۳۴۵: ۸۲). این نگاه، نمادی از آگاهی سرکوب شده مادر است که اگرچه او را به تصمیم خودآگاه برای ترک کودک واداشته، در ناخودآگاه او به عنوان زخمی عمیق باقی مانده است. این نگاه، علاوه بر این که حامل بار احساسی جدایی است، استعاره‌ای از شکاف میان مادر و هویت پیشین او نیز هست؛ زیرا او دیگر نه یک مادر است و نه یک زن مستقل، بلکه انسانی بی‌هویت است که در میانه یک جامعه بیگانه، سرگردان شده است.

در هر دو داستان، حضور سلطه اجتماعی به صورت‌های متفاوتی آشکار می‌شود. در زن زیادی، سرکوب زن در نظام خانوادگی و اجتماعی، بازتابی از سلطه جنسیتی در ساختارهای قدرت است. در «بچه مردم»، نظام سرمایه‌داری و منطق مالکیت خصوصی، سبب می‌شود که کودک نیز به عنوان بخشی از دارایی‌های خانوادگی محسوب شده و در بازی قدرت مردسالارانه حذف شود. در زن زیادی، تأکید بیشتر بر سلطه جنسیتی و در بچه مردم، تمرکز بر سلطه اقتصادی است.

۲-۲. کالاسازی افراد فرودست

رابطه میان اقتصاد و مناسبات انسانی یکی از موضوعات کلیدی در نقد مارکسیستی است. کارل مارکس^۶ در سرمایه^۷ می‌نویسد که «در نظام سرمایه‌داری، همه چیز، از نیروی کار گرفته تا روابط خانوادگی، در چارچوب مناسبات بازار تعریف می‌شود» (Marx, 1867: 165). جیمسون در نقد سرمایه‌داری متأخر معتقد است که «نظام سرمایه‌داری، هویت انسان را در مناسبات کالایی حل و

او را به جزئی از ماشین تولید تبدیل می‌کند» (Jameson, 2000: 45). در دورانی که جلال آل احمد می‌زیست، کودتای ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ که با حمایت مستقیم شرکت‌های نفتی و دولت‌های غربی انجام شد، علاوه بر این که ملی شدن صنعت نفت را خنثی کرد، اقتصاد ایران را به ابزاری برای انباشت سرمایه جهانی تبدیل نمود (گازیوروفسکی، ۱۳۷۱: ۷۵). پس از این کودتا، بیش از ۶۰ درصد جمعیت در فقر به سر می‌بردند (آبراهیمیان، ۱۴۰۳: ۱۴۵). شرکت‌های نفتی با تبدیل اقتصاد ایران به سیستمی سودمحور، روابط انسانی را به معادلات مادی فروکاستند (گازیوروفسکی، ۱۳۷۱: ۷۵).

جلال آل احمد در کتاب غرب‌زدگی خود، نفوذ غرب و شرکت‌های نفتی را عامل فروپاشی هویت و ارزش‌ها می‌بیند (آل احمد، ۱۳۴۱: ۸۹). او این فرآیند را «مدرنیته ناقص» می‌نامد که سوژه را به انفعال می‌کشاند (آل احمد، ۱۴۰۱: ۱۱۲). جلال آل احمد با پرداختن به این مضامین در داستان‌های مذکور در نقد وضعیتی که تنها به سود طبقات فرادست تمام‌شده، نقش پررنگی دارد. در زن زیادی و بچه مردم شاهد آن هستیم که روابط انسانی، تحت تأثیر منطق سرمایه‌داری و مالکیت قرار گرفته است. آل احمد در داستان زن زیادی، سرگذشت زنی را روایت می‌کند که در چارچوب ارزش‌های سنتی جامعه، به‌عنوان کالایی زائد و بدون نقش اجتماعی مشخص تصویر شده است. او درجایی از داستان می‌نویسد: «هرچه باشد زن زیادی است و این حرف‌ها» (آل احمد، ۱۳۴۲: ۴۷). این جمله، نه تنها طردشدگی زن را در سطح فردی نشان می‌دهد، بلکه در سطحی کلان‌تر، بازتابی از تغییرات اجتماعی ایران در آن دوران است که باوجود آغاز نوسازی‌های اقتصادی، هنوز نگاه سنتی به زنان را حفظ کرده بود. روایت این داستان، به شکلی انتقادی، این واقعیت را نشان می‌دهد که چگونه تغییرات سطحی در جامعه، لزوماً به تغییر در ساختارهای قدرت و سلطه منجر نمی‌شود؛ بر این اساس، در زن زیادی، این زن نه به‌عنوان یک فرد، بلکه به‌عنوان یک شیء یا باری اضافی بر دوش خانواده دیده می‌شود.

از سوی دیگر، مدرنیزاسیون اقتصادی که در سال‌های پایانی دهه ۱۳۳۰ شدت گرفت، شرایطی را به وجود آورده بود که وابستگی زنان به مردان افزایش یافت و مفهوم خانواده هسته‌ای، به شکلی که تحت تأثیر الگوهای غربی بود، در حال شکل‌گیری بود. این تغییرات، در روایت بچه مردم، از طریق داستان مادری که برای بقا مجبور به ترک فرزند خود می‌شود، بازتاب یافته است. در بچه مردم، روایت مادر که مجبور به ترک فرزند خود می‌شود، انعکاسی از شرایط

اقتصادی دهه ۱۳۳۰ ایران است. در بخشی از داستان، شخصیت مادر می‌گوید: «چادر نمازم را به سرم انداختم، دست بچه را گرفتم و پشت سر شوهرم از خانه بیرون رفتم» (آل احمد، ۱۳۴۵: ۵۸). این جمله، علاوه بر این که یک صحنه احساسی را توصیف می‌کند، حامل بار تاریخی و اجتماعی مهمی است. در این دوره، فشارهای اقتصادی، همراه با تغییرات در ساختار خانواده، بسیاری از زنان را در موقعیتی قرار داده بود که مجبور به انتخاب‌هایی از سر ناچاری می‌شدند. در این داستان کودک به چشم یک دارایی تلقی می‌شود که قابل مبادله است یا باید از آن صرف‌نظر کرد. در این داستان، زن ناچار می‌شود فرزند خود را به دلیل فشار شوهر جدیدش ترک کند. زن در این داستان، میان حفظ فرزند و بقای اقتصادی، دومی را انتخاب می‌کند؛ زیرا شرایط به گونه‌ای رقم خورده که امکان تصمیم‌گیری مستقل برای او وجود ندارد. شخصیت مادر در این داستان، میان زندگی زناشویی جدید و فرزندش مجبور به انتخاب می‌شود و کودک به‌عنوان مانعی برای آینده او تلقی می‌شود. لحظه‌ای که مادر تصمیم می‌گیرد فرزندش را ترک کند، در این جمله به اوج خود می‌رسد: «بچه‌ام را نگاه کردم، آخرین نگاه بود. درست همان‌طور که به بچه مردم نگاه می‌کنی» (آل احمد، ۱۳۴۵: ۷۸).

این جمله نشان‌دهنده آن است که مادر، کودک خود را به سطح یک شیء یا یک عنصر مصرفی تقلیل می‌دهد که پس از کنار گذاشته شدن دیگر اهمیتی ندارد. فردریک جیمسون در تحلیل فرهنگ مصرفی^۹ توضیح می‌دهد که «در نظام‌های سرمایه‌داری، حتی روابط انسانی به کالا تبدیل می‌شوند و ارزش آن‌ها تنها در چارچوب منطق اقتصادی قابل درک است» (Jameson, 1998: 94). در اینجا، مفهوم مادری که در نظام سنتی ایران دارای جایگاهی مقدس بود، به یک نقش اقتصادی فروکاسته شده و تحت سلطه نیازهای مالی و طبقاتی تغییر شکل می‌یابد.

۲-۳. چندآوایی و گفتمان‌های متضاد

نظریه چندآوایی^۹ به‌طور مستقیم از آرای میخائیل باختین^{۱۰} سرچشمه می‌گیرد؛ اما فردریک جیمسون از منظری متفاوت به مسئله چندآوایی و تضاد گفتمان‌ها پرداخته است. او مفهوم چندآوایی را به‌عنوان یک ویژگی ذاتی زبان و روایت آن‌گونه که باختین مطرح می‌کند، تحلیل نمی‌کند و این مفهوم را به‌عنوان بخشی از ایدئولوژی‌های متناقض در متن‌های روایی بررسی

می‌کند. جیمسون بیان می‌کند که هر متن ادبی، به‌طور ناخودآگاه حامل تنش‌های ایدئولوژیک و تضادهای طبقاتی است. او می‌گوید:

«رمان مدرن، در شکل‌گیری خود، محصول مبارزه میان گفتمان‌های طبقاتی است؛ گفتمان‌های متضادی که هرکدام، به‌واسطه نیروهای تاریخی و اجتماعی، به روایت راه می‌یابند» (جیمسون، ۱۴۰۱: ۸۰). این نگاه، با مفهوم چندآوایی پیوند می‌خورد؛ با این تفاوت که باختین چندآوایی را ویژگی زبانی و سبکی روایت می‌داند؛ ولی جیمسون آن را بازتابی از تناقض‌های اجتماعی و اقتصادی در بستر تاریخ تفسیر می‌کند. جیمسون معتقد است که چندصدایی در رمان مدرن، انعکاس ساختارهای متناقض اجتماعی است که در یک بستر روایی گرد هم می‌آیند و کشمکش‌های طبقاتی و ایدئولوژیک را منعکس می‌کنند؛ بنابراین، هرچند مفهوم چندآوایی مستقیماً از باختین گرفته شده است؛ جیمسون این مفهوم را در سطح تحلیل تاریخی و ایدئولوژیک گسترش می‌دهد و آن را به‌عنوان محصول کشمکش‌های اجتماعی و طبقاتی در بستر تاریخ می‌بیند.

برای تحلیل چندآوایی در زن زیادی و بچه مردم از منظر جیمسون، باید به این نکته توجه داشت که این آثار، صرفاً از منظر سبکی تحلیل نمی‌شوند و به‌عنوان محصول تضادهای اجتماعی و اقتصادی تحلیل می‌شوند؛ بر این اساس، این دو داستان، حامل صداهای مختلفی از طبقات و نیروهای اجتماعی متضادند. آل احمد، آگاهانه یا ناآگاهانه، فضایی ایجاد کرده است که در آن، ایدئولوژی‌های حاکم بر طبقات مختلف، از طریق دیالوگ‌های شخصیت‌ها و تنش‌های روایی، در تضاد با یکدیگر قرار می‌گیرند. به‌عنوان نمونه: در زن زیادی، شخصیت زن از یک‌سو حامل گفتمان سنتی و سرکوب‌شده زنان در نظام مردسالار است و از سوی دیگر، صدای مقاومت او در برابر این سلطه شنیده می‌شود. این امر، متن را به عرصه‌ای برای کشمکش میان این دو ایدئولوژی تبدیل می‌کند. تقابل میان دو صدا؛ یعنی، صدای زن که در پی یافتن جایگاه اجتماعی خویش است و صدای نظام مردسالار که او را طرد می‌کند، در تمام داستان جریان دارد و ساختاری چندآوا به آن می‌بخشد. چنین تضادهایی که در قالب دیالوگ‌های مستقیم و تفکرات درونی شخصیت زن بیان می‌شوند، باعث می‌شوند که داستان از روایت تک‌سویه فاصله بگیرد و به بستری برای کشمکش میان گفتمان‌های مختلف تبدیل شود.

اگر زن زیادی گفتمان‌های متضاد را از خلال تقابل سنت و مدرنیته بازتاب می‌دهد، بچه مردم این چندآوایی را در بستر تضادهای طبقاتی و خانوادگی به تصویر می‌کشد. در این داستان، مادر که تحت فشار شوهر جدیدش قرار دارد، میان احساس مادری و بقای خود در نظامی اقتصادی-اجتماعی گرفتار شده است. شوهر جدید که حامل گفتمان سلطه‌گر مردانه است، در جایی از داستان می‌گوید: «من نمی‌خوام پس افتاده یه نره خر دیگه رو سر سفره خودم ببینم» (آل احمد، ۱۳۴۵: ۵۸). این جمله، بازتابی از گفتمان مردسالارانه‌ای است که در آن، زن تنها در صورتی پذیرفته می‌شود که از گذشته خود گسسته باشد و کودک حاصل از ازدواج پیشین خود را رها کند. در مقابل، مادر که به‌عنوان حامل گفتمان مقاومت و عاطفه انسانی ظاهر می‌شود، می‌گوید: «چادر نماز را به سرم انداختم، دست بچه را گرفتم و پشت سر شوهرم از خانه بیرون رفتم» (آل احمد، ۱۳۴۵: ۶۱).

این صحنه، تضاد میان گفتمان خشونت ساختاری و گفتمان عاطفی مادرانه را برجسته می‌کند. مادر که میان پذیرش قوانین اجتماعی و احساسات شخصی خود گرفتار است، مجبور می‌شود تصمیمی بگیرد که در تضاد با میل درونی‌اش است. چنین تنشی که در قالب تک‌گویی‌های درونی مادر و دیالوگ‌های او با شوهر جدیدش نمود پیدا می‌کند، باعث چندآوایی متن می‌شود و نشان می‌دهد که چگونه آل احمد از این تکنیک برای بازنمایی واقعیت اجتماعی بهره می‌گیرد.

۲-۴. حافظه فرهنگی و بازنمایی گذشته

حافظه فرهنگی به‌عنوان سازوکاری برای بازتولید تجربیات تاریخی، نقش مهمی در شکل‌دهی به روایت‌های ادبی دارد. فردریک جیمسون در ناخودآگاه سیاسی تأکید می‌کند که بازنمایی گذشته در ادبیات، همواره در چارچوب حال صورت می‌گیرد، زیرا هیچ بازنمایی‌ای مستقل از شرایط تاریخی و ایدئولوژیک نیست (جیمسون، ۱۴۰۱: ۴۹). بر این اساس، دو داستان زن زیادی و بچه مردم از جلال آل احمد، بازتابی از حافظه فرهنگی در جامعه ایران دهه ۱۳۳۰ و ۱۳۴۰ هستند که نشان می‌دهند چگونه سرنوشت زنان در چارچوب‌های تاریخی و اجتماعی تکرار می‌شود و چگونه گذشته، همواره در حال بازتولید در نسل‌های جدید است.

در بچه مردم، مسئله طردشدگی زن و اجبار او به ترک فرزند، نه یک انتخاب فردی، بلکه بخشی از یک چرخه تاریخی است که در خانواده‌های ایرانی بارها تکرار شده است. این چرخه، از

خلال تجربه مادر شخصیت زن نیز بازتاب می‌یابد. در لحظه‌ای که شخصیت زن به دلیل فشار شوهر جدیدش مجبور به ترک فرزندش می‌شود، مادرش به او دلداری می‌دهد و می‌گوید: «خوب راست هم می‌گفت، من که اول جوانیم است چرا برای یک بچه اینقدر غصه بخورم؟ آن هم وقتی شوهرم مرا با بچه قبول نمی‌کند. حالا خیلی وقت دارم که هی بنشینم و سه تا و چهار تا بزایم» (آل احمد، ۱۳۴۵: ۵۷).

این جمله نشان می‌دهد که حافظه فرهنگی چگونه از خلال نسل‌ها منتقل می‌شود؛ مادر، نه تنها دخترش را سرزنش نمی‌کند، بلکه این رنج را به عنوان بخشی طبیعی از حیات زنانگی در نظام مردسالار به رسمیت می‌شناسد. این نگاه، با مفهوم حافظه تراماتیک^{۱۱} که یان آسمن^{۱۲} مطرح می‌کند، همخوانی دارد. آسمن توضیح می‌دهد که خاطرات دردناک، به ویژه آن‌هایی که در بسترهای اجتماعی رخ می‌دهند، به صورت چرخه‌ای در نسل‌های بعدی بازتولید می‌شوند، زیرا ساختارهای اجتماعی که این درد را ایجاد کرده‌اند، همچنان پابرجا هستند (Assmann, 1995: 132).

اما در زن زیادی، مسئله مهم این است که طردشدگی زن، نه به دلیل خیانت یا ناتوانی، بلکه به عنوان یک ضرورت ساختاری اتفاق می‌افتد. این زن، نه مادر است، نه همسری محبوب و نه عضوی ضروری در ساختار خانواده. او تنها زمانی معنا پیدا می‌کند که در خدمت نقش‌های تعریف شده اجتماعی باشد؛ اما هنگامی که این نقش را از دست می‌دهد، نظام مردسالارانه خانواده او را پس می‌زند. در زن زیادی، گرچه اشاره مستقیم به حضور زنی دیگر وجود ندارد، اما این زن به این دلیل «زیادی» محسوب می‌شود که دیگری — هرچند نامرئی — جای او را گرفته است. این مسئله را می‌توان با نظریه سیمون دوبووار^{۱۳} در جنس دوم مقایسه کرد، جایی که او توضیح می‌دهد که در جوامع مردسالار، زنان برای بقا ناچارند علیه یکدیگر رقابت کنند، زیرا منابع قدرت، به ویژه در چارچوب ازدواج و خانواده، محدود است (دوبووار، ۱۳۸۰: ۲۷۹). زن دیگری که جایگزین شخصیت اصلی شده، همدست نظام مردسالاری است که این حذف را مشروعیت می‌بخشد.

۳. نتیجه

از مجموع آن چه درباره بررسی داستان‌های زن زیادی و بچه مردم بر مبنای هرمنوتیک سیاسی نظریه فردریک جیمسون گفته شد، این نتایج به دست آمد که هر دو اثر به وضوح ابعاد مختلف سلطه و نابرابری‌های اجتماعی را به تصویر می‌کشند. در زن زیادی، سلطه جنسیتی و انقیاد زنان

در ساختار خانوادگی مورد تأکید قرار می‌گیرد، در حالی که در بچه مردم، سلطه اقتصادی و اجتماعی به‌ویژه در قالب تأثیرات نظام سرمایه‌داری بر روابط خانوادگی و هویتی زنان نمایان می‌شود.

از دیگر سو، از منظر مؤلفه کالاسازی افراد فرودست این نتیجه آشکار شد که در هر دو داستان نظام اجتماعی و اقتصادی، هویت فردی را تحت تأثیر قرار داده و او را به کالایی بدون نقش اجتماعی خاص تبدیل کرده است. در هر دو داستان، مفهوم مادری که در نظام سنتی ایرانی دارای جایگاه مقدس بود، به یک نقش اقتصادی و ابزاری تقلیل می‌یابد. این تقلیل به‌روشنی نشان‌دهنده تأثیرات منفی نظام سرمایه‌داری بر روابط انسانی و کاهش ارزش‌های اخلاقی و انسانی است. همچنین، هر دو داستان به تضاد میان ارزش‌های سنتی و تغییرات مدرنیته اشاره دارند. در حالی که تغییرات اقتصادی در حال وقوع است، هنوز نگاه سنتی به زنان و خانواده‌ها ادامه دارد و این تضاد باعث بروز مشکلات و چالش‌های اجتماعی می‌شود. در نهایت، شخصیت‌های داستان‌ها، به‌ویژه زنان، در مواجهه با فشارهای اقتصادی و اجتماعی به نوعی ناامیدی و بی‌عملی دچار می‌شوند. این وضعیت نشان‌دهنده تأثیرات منفی کالایی شدن بر روحیه و توانایی تصمیم‌گیری آن‌هاست و به‌طور مستقیم به وضعیت افراد فرودست در جامعه مربوط می‌شود.

در بخش چندآوایی و گفتمان‌های متضاد این نتیجه حاصل شد که هر دو داستان نشان‌دهنده تنش‌های ایدئولوژیک و طبقاتی موجود در جامعه ایران است و از طریق گفتمان‌های متضاد، واقعیت‌های پیچیده و متناقض اجتماعی را نشان می‌دهند. در داستان زن زیادی، چندآوایی و گفتمان‌های متضاد از طریق تقابل شخصیت زن با نظام مردسالارانه به نمایش درآمده است. زن که نماینده گفتمان سنتی و سرکوب‌شده زنان است، در تلاش برای یافتن جایگاه اجتماعی‌اش، صدای مقاومت خود را بلند می‌کند. این تقابل میان صدای زن و صدای مرد در نقش نظام مردسالار، داستان را به عرصه‌ای برای کشمکش میان دو ایدئولوژی تبدیل می‌کند و به شکل‌گیری ساختاری چندآوا منجر می‌شود. در داستان بچه مردم، چندآوایی در بستر تضادهای خانوادگی و طبقاتی تجلی می‌یابد. مادر در مواجهه با فشار شوهر جدیدش، در میان احساس مادری و بقای خود در نظام اقتصادی گرفتار است. این کشمکش، به‌ویژه در دیالوگ‌ها و

تک‌گویی‌های درونی مادر نمایان می‌شود و تضاد میان گفتمان خشونت ساختاری و گفتمان عاطفی مادری را برجسته می‌کند.

حافظه فرهنگی در زن زیادی و بچه مردم به‌وضوح نشان می‌دهد که سرنوشت زنان در جامعه ایران یک اتفاق فردی نیست و بخشی از چرخه‌ای تاریخی است که بی‌وقفه تکرار می‌شود. این دو داستان، آشکارا نشان می‌دهند که حافظه فرهنگی چگونه سازوکاری قدرتمند برای تثبیت نظم مردسالار است؛ نظامی که زنان را به پذیرش، بازتولید و حتی توجیه سرنوشت تلخ خود وامی‌دارد. آل احمد با بازنمایی این سرنوشت‌های تکرارشونده، علاوه بر این که گذشته را روایت می‌کند، نشان می‌دهد که این گذشته، همچنان در حال بازتولید است و زن ایرانی، در چرخشی بی‌پایان از طرد و سرکوب گرفتار مانده است.

پی‌نوشت

1. Political Hermeneutics
2. Fredric Jameson
3. Hegemony
4. Nancy Fraser
5. Care Economy
6. Karl Marx
7. Capital
8. Consumer Culture
9. Polyphony
10. Mikhail Bakhtin
11. Traumatic Memory
12. Jan Assmann
13. Simone de Beauvoir

منابع

- آبراهیمیان، یرواند. (۱۴۰۳). *ایران بین دو انقلاب*. مترجم: احمد گل محمدی و محمدابراهیم فتاحی. تهران: نشر نی.
- اسحاقیان، جواد. (۱۳۹۳). *نقد و بررسی آثار جلال آل احمد*: نشر. تهران: نگاه.
- اکبری، صدیقه. (۱۳۸۶). *آل احمد در آینه زمان*. تهران: واژه آرا.
- آل احمد، جلال. (۱۳۴۲). *زن زیادی*. تهران: انتشارات رواق.
- _____ (۱۳۴۵). *بچه مردم*. تهران: انتشارات روزبهان.
- _____ (۱۴۰۱). *غرب‌زدگی*. تهران: انتشارات ارتباط برتر.
- جیمسون، فردریک. (۱۴۰۱). *ناخودآگاه سیاسی*. مترجم: شاپور بهیان. تهران: نشر نی.
- دوبووار، سیمون. (۱۳۸۰). *جنس دوم*. ترجمه قاسم صنعوی. تهران: توس.
- رهبرنیا، زهرا و کشمیری، مریم. (۱۳۹۶). «خوانش پسامدرنی آثار هنری بر اساس آرای فردریک جیمسون با تمرکز بر مجموعه هیچ پرویز تناولی (دهه‌های ۱۳۴۰-۱۳۸۰ ه.ش)». *کیمیای هنر*، شماره ۲۳، صص. ۲۰-۱.
- زمانی نیا، مصطفی (۱۳۶۲). *فرهنگ جلال آل احمد*. تهران: معاصر.
- ریاحی نوری، امیر و الهی، رویا. (۱۴۰۲). «تک‌گویی نمایشی و مقاومت سیاسی: خوانشی جیمسونی از رمان بنیادگرایی ملول». *پژوهش ادبیات معاصر جهان*، شماره ۸۸، صص. ۱۲۰-۱۳۸.
- صافی پیرلوجه، حسین. (۱۴۰۰). «روش‌شناسی هرمنوتیک سیاسی در سبک جستارنویسی فردریک جیمسون». *زبان و زبان‌شناسی*، شماره ۳۴، صص. ۱۶۵-۱۸۸.
- گازیوروفسکی، مارک. (۱۳۷۱). *سیاست خارجی آمریکا و شاه*. مترجم: جمشید زنگنه. تهران: رسا.
- مردانی، مصطفی (۱۳۹۳). *نقد و تفسیر آثار جلال آل احمد*. تهران: پاژنگ.
- نبی‌لو، علیرضا و هامون گرد، مریم. (۱۴۰۳). «تحلیل داستان زن زیادی از جلال آل احمد با استفاده از نظریه شالوده‌شکنی ژاک دریدا». *زبان و ادبیات فارسی*، شماره ۹۶، صص. ۲۸۹-۳۰۶.
- Assmann, J. (1995). *Collective Memory and Cultural Identity*. New German Critique, 65, 125-133.
- Fraser, N. (2013). *Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis*. Verso Books.
- Jameson, F. (1998). *The Cultural Turn: Selected Writings on the Postmodern*, 1983-1998. Verso Books.
- _____. (2000). *Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism*. Duke University Press.
- _____. (1969). *The political unconscious*. Translated by Shapour Bahyan. Tehran: Ney Publishing House.
- Marx, K. (1867). *Capital: A Critique of Political Economy*, Volume I. Penguin Classics.

References

- Abrahimian, Y. (1961). Iran between two revolutions. Translated by Ahmad Golmohammadi and Mohammad Ebrahim Fattahi. Tehran: Ney Publishing House. (In Persian)
- Al-Ahmad, J. (1963). A woman too many. Tehran: Ravaq Publishing House. (In Persian)
- Al-Ahmad, J. (1966). Children of the people. Tehran: Roozbahan Publishing House. (In Persian)
- Al-Ahmad, J. (1969). Westernization. Tehran: Irfan-e-Bertar Publishing House. (In Persian)
- Assmann, J. (1995). Collective Memory and Cultural Identity. *New German Critique*, 65, 125–133.
- De Beauvoir, S. (1981). The second sex. Translated by Ghasem Sanavi. Tehran: Toos. (In Persian)
- Fraser, N. (2013). Fortunes of Feminism: From State-Managed Capitalism to Neoliberal Crisis. Verso Books
- Gaziorovsky, M. (1992). American Foreign Policy and the Shah. Translator: Jamshid Zanganeh. Tehran: Rasa. (In Persian)
- Jameson, F. (1998). The Cultural Turn: Selected Writings on the Postmodern, 1983-1998. Verso Books.
- Jameson, F. (2000). Postmodernism, or, The Cultural Logic of Late Capitalism. Duke University Press.
- Jameson, F. (1969). The political unconscious. Translated by Shapour Bahyan. Tehran: Ney Publishing House.
- Marx, K. (1867). Capital: A Critique of Political Economy, Volume I. Penguin Classics
- Nabilou, A. & Hamounger, M. (2024). “Analysis of the story of Zan Ziyad by Jalal Al-Ahmad using Jacques Derrida’s theory of deconstruction”. *Persian Language and Literature*, No. 96, pp. 289-306. (In Persian)
- Rahbarnia, Z. & Kashmiri, M. (2017). “Postmodern Reading of Artworks Based on the Thoughts of Frederick Jameson with a Focus on the Collection of Parviz Tanavoli (1961-1980). *Kimiyai Honar*, No. 23, pp. 1-20. (In Persian)
- Riahi Nouri, A. & Elahi, R. (1999). “Theatrical Monologue and Political Resistance: A Jamesonian Reading of the Fundamentalist Novel Melul”. *Research on Contemporary World Literature*, No. 88, pp. 120-138. (In Persian)

Safi Pirlojeh, H. (1999). "Methodology of Political Hermeneutics in Frederick Jameson's Essay Writing Style". Language and Linguistics, No. 34, pp. 165-188. (In Persian)